

NYELVKÉTSÉGEK.

— A proletárdiktatúra nyelvéhez. —

Az 1919. évben lezajlott proletárdiktatúrának nyelvünkben is néhány maradó emléket köszönhetünk, bár ugyan ebben sincs sok köszönet. Ezúttal is bebizonyosodott, hogy a nagyobb történeti változások aránylag rövid idő alatt is beveszik magukat az élő nyelvbe.

A szovjetköztársaság nyelvemlékeire alig lehet jellemzőbbet mondani mint azt, hogy legnagyobb részük a pesti ú. n. *jássz*-nyelvből származik, a mely szó, — hogy tréfásan szóljunk, — maga is *jássz* szó. Egy régi és érdemes rendőrtisztviselőnk fölvilágosítása szerint ugyanis a zsebtolvajok, betörők s általában a pesti „csirkefogók“ világában már rég bevett szokás volt, hogy az utcán, kivált pedig tolongás alkalmával egymással röviden közölni szokták, ha rendőrkémet, vagy detektívet pillantanak meg, mint a hogyan

a madarak is különös hangot adnak, ha a macskát megpillantják. Most ugyan már, — a műveltség haladásával, — titkosabb jelzéseik is vannak, de régebben egy hirtelen kimondott és a végén hangsúlyozott „vigyázz” volt ez a figyelmeztetés. Ennek a második, *gyázz* szótagjából hasonult át jászsz szóvá a rendőrség ajkán a csirkefogó népsége emez elnevezése, mely ugyan szélesebb a párisi *apache* névnél, a mennyiben az elvetemedett gyilkosokon kívül a kisebb büntetett szerzeteket is jelenti, viszont azonban nem nagyszámú pesti eredetiségeink közé tartozik.

A pesti jászsz-szavakat az állami rendőrség detektívosztálya 1911-ben egy kisebb, szótárszerű füzetben ki is adta (kívánatos volna ennek a füzetnek újabb és alaposan bővített kiadása is), de nyilvánvaló, hogy a jászsznyelv azóta is bővült, a miről a szovjet-köztársaság idejének nyelvhasználata tett előttünk tanúságot.

A szovjetidők sajtóságtól kifejezései ugyanis kevés kivétellel a pesti jászsznyelvből vannak véve, ez pedig túlnyomórészt a német tolvajnyelvből származott át a magyarba, egykor meg éppen közvetlenül a galicziai lengyelzsídó-jargonból. Vannak azonban a szovjet nyelvkincsében újabb gyártmányok is, amelyeket a bolsevizmusnak az a törekvése magyaráz meg, hogy nemcsak a közintézményeket, hanem azoknak még a nevét is egészen újjal akarta helyettesíteni, a mi bizonyosan pesti *argot* keletkezésére vezetett volna, ha arra elegendő idő marad.

Tekintetbe véve már most a proletárdiktatúra büntetesei fölött ítélkező törvényszékek előtt kitetszett, sajnos, elég tökéletlen magyarzatokat is, a kezünk ügyébe eső szavak és kifejezésekből a következőket állítjuk itt sorba.

A *meglóg* (elszökik, megugrik) egyáltalán nem új jászsz származású szó. Korábban a kávéházak, majd a háborúban a katonák útján terjedt, a szovjet idejében pedig oly általánossá vált, hogy a régi egyenlőértékű szavakat szinte kiszorította. Bejárást talált a napi sajtóba is, elannyira, hogy ma már nem is különködés gyanánt, hanem mint bevett és általános magyar szót használják. Ügyszólván ez a szó a pesti jászszok első ajándéka a magyar nyelvnek. Mi volt ennek a furcsa szónak eredeti szóképe, nem sikerült megállapítani. Különben már rokonsága is van. Így egyszerűen: *lóg*, annyi mint valahol szükség nélkül, léhán ténferegni. Pl. Az egész háború alatt Pesten lógott. Az *ellógni* egészben véve annyi mint meglógni, megszökni, elszökni; de valamivel szelidebb az értelme. A katona például meglóg, vagyis megszökik csapatjától. Ellenben pl. a tolvaj, a kit nem bírnak megtalálni, az ellóg. Valószínű, hogy ez a szó idővel egész furcsa szónemzettségé növekszik nyelvünkben. Természetesen óhajtani kell, hogy íróink csak tréfásan, vagy jellemzés végett éljenek vele.

Ugyanígy már korábban elterjedt, de a szovjet alatt általánossá lett szó a *begyullad* ige is. Szóképe úgy látszik a begyulladás által keletkező agyülvésről van véve. Jelentése: megretten, megijed. A sajtóban olykor hirtelen haragot, vagy szerelmet is jelent, de igazi jászsz jelentése az első.

Ugyanígy a *bedől*, régibb szó is, ilyenféle használatban: Addig beszélt, míg bedőlt neki. A jászsz szóhasználatban a hamiskártyások és másféle csalók ravaszkodásának való engedést, meghódolást, áldozatulesést jelenti. Szóval a becsapás fonákját. Ma már

ez is általános, a mit alighanem jelentésbeli képének lehet tulajdonítani. Az aláásott fal, part, torony stb. bedőléséről van véve.

Hasonló a kevesbbé általános, de mégis elterjedt a *főz, megfőz* képes értelme is, = puhít, megpuhít, rábeszél, rávesz. Példa: Addig addig főzte, míg bedőlt neki és meglógott a katonaságtól.

Következnek a proletárdiktatúra híres Lenin-fiainak nagy föltünést keltett gyilkossági és kínzási műszavai. Ezek közt már több új kifejezés van, de valamennyi a legsötétebb jásszvilágból került elő. Talán érthetővé teszi azt az a körülmény, hogy magukat a terrorista Lenin-fiúkat is a csőcselék legeslegsőbb rétegéből államosította ki a szovjetkormány.

A legyilkolás műkifejezései a *hazaküldeni* és *hidegre tenni*. Mind a kettő szóképe magától értődik. Az előbbi használatát bizonyos gonosz célzatossággal történt, a mennyiben a bíróság előtt kiderített adatok szerint a halálraszánt áldozattal, valamint utána tudakozó hozzátartozóival így elhitették, hogy csakugyan hazaküldik, vagyis hazaeresztik a szerencsétlen áldozatot.

Az *angolra tenni* új kifejezést általánosan a legyilkolni szóval egyértékűnek veszik, de Cserny József, a Lenin-fiúknak atyamestere a törvényszék előtt más magyarázatot adott neki. Szerinte ez azt jelentette, hogy félholtra venni a foglyot, ellenben *félangolra tenni* = csak kicsit megverni. Mindazonáltal alapos jelek vannak arra, hogy Cserny itt a terroristák dolgát csak szépitette és az *angolra tenni* kifejezés is a legyilkolást jelentette, a *félangol* pedig a félholtra való verést. Csernynek az a magyarázata, hogy a háború alatt ők így szokták azt az áruló csehekre mondani, ez semmiképen sem fűdi az amúgy is idegen származású és ismeretlen szóképre készült kifejezést, a melynek, úgy látszik, rokona az *úszni ment* kifejezés is. Ez azt jelentette, hogy a Dunába dobták a holttestet, mely a szovjet pincze gyilkosságainak rendszeren elpalástoló vége volt.

Mennyiben tisztul meg nyelvünk majd ezektől a hibás vagy fonák szovjet-elemektől, nem lehet tudni. Nyomuk mindenesetre megmarad a nyelvben, mint a pár hónapi diktatúrának nyoma történetünkben is.

KENEDY GÉZA.